

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12617774>

**MEDIASAVODXONLIKKA OID BILIMLAR VOSITASIDA
TALABALARDA AXBOROT MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH – METODIKASI**

Ro‘ziyev Yo‘lchi Ziyodullayevich

Renessans Ta’lim universiteti Matematika va axborot texnologiyalari
kafedrası katta o‘qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada mediasavodxonlikning zarurligi, maqsadi va ehtiyojlari kabi media ta’lim asosini tashkil etuvchi masalalar bilan bir qatorda yuradi. Turli xil olimlar tomonidan mediasavodxonlikning zamini, rivojlanish jarayoni va hozirgi holatiga oid turli nazariy va amaliy yondashuvlar haqida to‘xtalib o‘tilgan. Shuningdek maqolada "Mediasavodxonlik" atamasining ommaviy axborot vositalari va media texnologiyalar bilan bog‘liq tomonlari, mediasavodxonlikni foydalanishga xizmat qiluvchi axborot texnologiyalari insoniyat rivojlanishi jarayonidagi to‘siqlarni yengib o‘tishiga asos bo‘luvchi ma’lumotlar berilgan.*

***Kalit so‘zlar:** axborot, mediasavodxonlik, shakllantirish, axborot madaniyati, metodika, internet, tizimlar, saytlar, ta’lim, ijtimoiy tarmoqlar, innovatsiyalar, vositalar.*

***Аннотация:** В данной статье необходимость, цель и потребности медиаграмотности сопоставляются с вопросами, составляющими основу медиаобразования. Различные теоретические и практические подходы к истокам, процессу развития и современному состоянию медицинской грамотности обсуждались различными учеными. Также в статье представлена информация об аспектах термина «Медиаграмотность»,*

касающихся средств массовой информации и медиатехнологий, информационных технологий, которые служат использованию медиаграмотности и преодолению препятствий в процессе развития человека.

Ключевые слова: информация, медиаграмотность, образование, информационная культура, методология, Интернет, системы, сайты, образование, социальные сети, инновации, инструменты.

Annotation: *In this article, the necessity, purpose and needs of media literacy go along with the issues that form the basis of media education. Various theoretical and practical approaches to the background, development process and current state of media literacy have been discussed by various scientists. The article also provides information on the aspects of the term "Media literacy" related to mass media and media technologies, information technologies that serve to use media literacy and overcome obstacles in the process of human development.*

Key words: *information, media literacy, formation, information culture, methodology, Internet, systems, sites, education, social networks, innovations, tools.*

Bilimlar jamiyati kontseptsiyasi zamonaviy ta'lim paradigmasining shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi va natijada uning shakllanishining turli bosqichlarida shaxsning axborot madaniyatini shakllantirishning yangi usullarini ishlab chiqish va mavjud usullarni takomillashtirishni talab qildi. Hozirgi oliy ta'lim sharoitida bilimlar jamiyati sari harakat mutaxassislarining malakasiga qo'yiladigan talablarning ortib borishida, axborot ta'limi sohasidagi turli xil o'quv dasturlarining ommaviyligining ortib borishida namoyon bo'ladi.

Auditoriyada talabalarining media va yangiliklar savodxonligi ustida ishlashi o'z hayotining barcha jabhalarida kuchli tanqidiy fikrlovchi bo'lishiga yordam beradi¹. Axborot jamiyati bugungi kunda zamonaviy universitet oldiga ko'plab muammolarni

¹ Burxanov X. M. Internet xavfsizligini ta'minlashda milliy segment faoliyatining sotsiologik jihatlari. Diss.Avtoreferat. T.: 2022.

qo‘ymoqda. Internet va zamonaviy texnologiyalar nafaqat ma‘lumotlarni yetishmasligini to‘ldirdi, ortiqcha vaqt sarfining oldi olindi an‘anaviy ta‘lim normalarining jiddiy raqobatchisiga aylandi.

Talabalarda media va axborot ko‘nikmalarini rivojlantirish ilg‘or mediakompetensiyani talab qiladi. O‘qituvchilar auditoriyada multimediya proyektoridan (bugungi kunda kamdan kam hollarda taqdimotsiz ma‘ruza qilinadi), videomateriallardan, interaktiv doskadan faol foydalanadilar. Ba‘zi o‘qituvchilar muloqot qilish uchun ijtimoiy sahifa ochdilar va o‘quvchilar uchun so‘ngi ma‘lumotlarni joylashtirdilar. Bunda onlayn jamiyat a‘zolari professional rivojlanish uchun foydalanishadi.

Media ta‘lim natijasida mediasavodxonlik faqat o‘quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini o‘zlashtirishi yoki axborotni tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan cheklanib qolmaydi. Media ta‘lim konsepsiyasiga kengroq qarash talab etiladi. Axborotdan samarali va tezkor foydalanishda talaba muayyan muammoni hal qilishda zarur bo‘lgan ma‘lumotlar turini aniqlay oladi, bu ma‘lumotlarga samarali va tez kirishi mumkin; qiziqtirgan malumotlarga kirish uchun kalit so‘z va tegishli atamalarni aniqlashi; potensial axborot manbalarining turli xil turlarini, formatlarini aniqlashi va yana ko‘plab ishlarni bajarishi mumkin¹.

Talaba ma‘lumot olish manbalarini tanqidiy baholay oladi va tanlangan ma‘lumotlardan muammolarni hal qilish va g‘oyalarni tahlil qilish uchun foydalana oladi hamda manbaning ishonchligi uning to‘g‘riligi, aniqligini tahlil eta oladi. Mediasavodxonlik ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda qadriyatlanini yetkazish, sharhlash va takomillashtirish qobiliyatidir. Mediasavodxonlik ta‘limi- bu foydalanuvchining ongli bo‘lishiga, talqin qilish qobiliyatini rivojlantirishga, yangiliklarni tog‘ri tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga, tomoshabinga yangiliklarni to‘g‘ri tahlil qilish va tanqidiy nuqtayi nazarga ega bo‘lish qobiliyatini yaratishi ma‘lum bo‘ldi.

1 Yahyo, Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. Yordamchi o‘quv qo‘llanma. Movarounnahr, 2016. - 672

Mediasavodxonlikka oid bilimlar vositasida talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish – metodikasi zaruriyat sifatida jarayonlar, madaniy-ma'rifiy muhit va media makon - bularning barchasi shaxsning axborot madaniyatini shakllantirishga ta'sir qiladi. Shaxsning axborot madaniyatini shakllantirish bo'yicha keng qamrovli ishlar insonning yangi ijtimoiy-texnologik voqelikda hayotga moslashishiga yordam beradi. Shu munosabat bilan, asosiy va o'rta umumiy ta'limning Federal davlat ta'lim standartlari talabalar tomonidan izlash, sharhlash, qayta ishlash, tanqidiy baholash bilan bog'liq bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan meta-mavzuli faoliyat usullarini ishlab chiqish bilan bog'liq talablarni o'z ichiga oladi.

Bizning nazarimizda axborot madaniyatining shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv kursini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish, meta-fan kursi va maxsus fan – axborot texnologiyalari elementlarini birlashtirish edi. Mavzuning mohiyati shaxsning intellektual rivojlanishiga va mafkuraviy munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan ta'lim faoliyati axborot madaniyatini shakllantirishdir¹.

Mediasavodxonlikka oid bilimlar vositasida talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish – metodikasi bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish uchun qulay madaniy-ma'rifiy shart-sharoitlar yaratish. Mediasavodxonlikka oid bilimlar vositasida talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish – metodikasi zaruriyat sifatida universal modelini qurish va sinovdan o'tkazish orqali amalga oshiriladi:

1) 18-25 yoshli oliy ta'lim muassasalarining axborot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim dasturining universal modeli ishlab chiqildi; ushbu model asosida yaratilgan va axborot vositalari, axborot va adabiy ta'lim elementlarini o'zida mujassam etgan “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” kursining interfaol darslari sinovdan o'tkazildi;

2) Bu borada xorij tajribasi Rossiya Federatsiyasining oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilishini hisobga olgan holda dasturning uslubiy tarkibiy qismini yanada rivojlantirish maqsadida eksperimental tsikl natijalari tahlil qilindi;

¹ Amirov D.M. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari izohli lug'ati. 2010.

3) aholining turli guruhlari va, xususan, oliy ta'lim muassasalarining talabalari axborot madaniyati va mediasavodxonligini rivojlantirish sohasida ta'lim faoliyatini amalga oshiruvchi kutubxonaning tarkibiy bo'linmasini rivojlantirish dasturi ishlab chiqilgan.

Mediasavodxonlikka oid bilimlar vositasida talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish Tadqiqot gipotezasi ma'lum bir fan sohasi elementlarini va ommaviy axborot vositalari va axborot ta'limining asosiy tarkibiy qismlarini aks ettiruvchi ta'lim dasturini o'zida mujassam etgan interfaol darslarni o'tkazish talaba yoshlarning axborot madaniyatini shakllantirishga samarali yordam beradi degan taxminga asoslanadi. quyidagi shartlarga:

1) o'quv jarayonini tashkil etishda meta-fan va fanlararo yondashuvlarni amalga oshirish;

2) darslarni tizimli o'tkazish.

Ushbu farazdan kelib chiqqan holda, 2021-yilda mutaxassislar tomonidan ishlab chiqilgan "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati" fani yordam bermoqda deb bemalol aytishimiz mumkin. Talabalarning axborot madaniyatini shakllantirish bizning nazarimizda bu orqali shaxsning axborot madaniyatining rivojlanish darajalarini ko'rib chiqish mumkin.

Mediasavodxonlikka oid bilimlar vositasida talabalarda axborot madaniyatini shakllantirishning empirik asosini oliy ta'lim muassasalarining 1-2 va 3-semestr talabalari, shuningdek, turli darajadagi ommaviy axborot vositalari va axborot savodxonligiga ega bo'lgan sub'ektlarning eksperimental va nazorat guruhlari ishtirokchilarining diagnostika natijalari tashkil etadi. Bizning nazarimizda mazkur mavzuning yangiligi shundan iboratki, u tomonidan ko'zda tutilgan eksperimental ish natijalari uni shakllantirishga imkon berdi. Talabalarning axborot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan o'quv kursining universal modelining optimal tuzilishi. U yettita asosiy blokni (bosqichlarni) o'z ichiga oladi: diagnostika, kirish-tahliliy, reproduktiv-tahliliy, ishlab chiqarish-faoliyat, axborot-ijodiy, taqdimot, raqobat, nazorat. Ularning xarakteristikalarini quyida axborot va raqamli madaniyat markazining

rivojlanish dasturi tavsifida keltirilgan bo'lib, uning mazmuni model tuzilishini aks ettiruvchi bo'limni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, ma'rifiy tadbirning tuzilishi ishlab chiqilgan bo'lib, unga muvofiq ta'lim dasturi modelida nazarda tutilgan barcha o'quv mashg'ulotlari tuzilgan.

Talabalarning meta-fan va fanlararo ko'nikmalarini kengaytirish sohasidagi kompleks ishlarga yo'naltirilganligi axborot faoliyati bilan bog'liq. Ularning mintaqaviy adabiy jarayon bilan tanishish, ma'ruzani ishlab chiqish jarayonida o'quv qo'llanmalarini tanlashda biz adabiy va o'lkashunoslik mavzulari bo'yicha bosma ma'lumotlar materiallari, axborot resursi yetishmasligiga duch kelganimiz sababli yozuvchilarining eng muhim asarlarini o'z ichiga olgan to'ldirilgan to'liq matnli ma'lumotlar bazasi birligida ko'rib chiqiladi. Madaniyat, ta'lim, fandagi konvergent jarayonlar sharoitida "shaxsning axborot madaniyati" tushunchasining mazmunini aniqlashda loyihalashtiruvchi kutubxonalar tomonidan qo'llanilishi mumkin¹.

O'rganish davomida ishlab chiqilgan aholining axborot madaniyatini shakllantirish bo'yicha kompleks ishlarni tashkil etuvchi kutubxonaning tarkibiy bo'linmasini rivojlantirish dasturi har qanday universal ilmiy muassasa tarkibida shunga o'xshash bo'limni yaratishda hisobga olinishi mumkin. Zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitlarda shaxsning axborot madaniyati va mediasavodxonligini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborotni yaratish va tarqatish texnologiyalarini modernizatsiya qilish sur'ati odamlarning uni qayta ishlash va tushunish qobiliyatidan oshib ketadi va ma'lumotni o'zlashtirishga e'tiborning madaniy-ma'rifiy ma'lumotdan ko'ngilochar-ma'lumotnomaga o'tishi atrofdagi voqelikni idrok etish tobora kuchayib borayotganiga olib keldi, zamonaviy ommaviy madaniyatning yuzaki standartlari bilan belgilanadi. Bularning barchasi axborotning qadsizlanishiga yordam beradi va shaxsning intellektual va ijodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Jamiyatning axborotga munosabatini o'zgartirish va ommaviy axborot vositalarining faol

1 Axmetova L.S. Mediaobrazovaniya i mediagramotnost: teoriya, metodologiya, praktika. Uchebnoe posobie. KazGU. 2016 g.

kengayishi sharoitida xorijiy mamlakatlarning zamonaviy madaniy-ma'rifiy makonini modernizatsiya qilish istiqbollari, birinchi navbatda, bilimlar jamiyati kontsepsiyasini tasdiqlash bilan bog'liq.

Shaxsning axborot madaniyati va mediasavodxonligini shakllantirish (uning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida) alohida ahamiyatga ega, chunki qadriyatlar tizimini, intellektual salohiyatni shakllantirmasdan bilimlarni shakllantirishning samarali mexanizmlarini tasavvur qilish qiyin. axborot faoliyati sub'ektlari, insonning axborot maydoni bilan o'zaro munosabatini ta'minlaydigan va uning axborot inflyatsiyasining kuchayishi sharoitlariga moslashishiga yordam beradigan amaliy ko'nikmalar. Bilimlar jamiyati kontsepsiyasi kontekstida shaxsning axborot madaniyatini konvergent jarayonlar ta'sirida rivojlanayotgan zamonaviy axborot muhiti bilan o'zaro aloqasini ta'minlaydigan intellektual resurslar, qadriyatlar, g'oyalar va faoliyat usullari tizimi sifatida ko'rib chiqish mumkin. Ushbu jarayonlar jamiyatning barcha sohalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va ijtimoiy rivojlanishning yangi kontsepsiyalarining paydo bo'lishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda axborot madaniyati bilimlar jamiyatining alohida hodisasidir. Madaniyatni aniqlashning uslubiy yondashuvlariga asoslanib, axborot madaniyatining quyidagi xususiyatlarini aniqlash mumkin: integrativlik, dinamiklik, me'yoriylik, sub'ekt faoliyatining axborot xarakteri, dunyoqarashning ma'lum bir turini shakllantirishga yo'naltirilganlik, fikrlash shakllari muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ijtimoiy-madaniy voqelik sharoitida axborot madaniyati quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: axborot bilan intellektual, ijodiy, texnologik operatsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq faoliyatni takrorlash, shakllanayotgan bilimlar jamiyatida shaxsning moslashuvi va ijtimoiylashuvi, axborot makonining rivojlanishi bilan bog'liq shaxsning kognitiv va metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish sohani rivojlantirishga xizmat qilishi shubhasizdir.

ADABIYOTLAR:

1. Yahyo, Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. Yordamchi o‘quv qo‘llanma. Movarounnaxr, 2016. - 672 b.
2. Axmetova L.S. Mediaobrazovaniya i mediagramotnost: teoriya, metodologiya, praktika. Uchebnoe posobie. KazGU. 2016 g.
3. Amirov D.M. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari izohli lug‘ati. 2010.
4. Burxanov X. M. Internet xavfsizligini ta‘minlashda milliy segment faoliyatining so‘siologik jixatlari. Diss.Avtoreferat. T.: 2022.
5. Raximova Sh.A. Ijtimoiy tizimni modernizatsiyalashtirish jarayonida axborot almashinuvi madaniyati. Diss.Avtoreferat. T.: 2021.
6. Shermuxamedova A.U. O‘zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarning shakllanishi tendençiyalari va xususiyatlari. Diss.Avtoreferat. T.: 2021.
7. Sudich Yu.V., Prokazin V.V. Rol soçialnyx setey v jizni molodeji. M. 2019.
8. Matibaev T. Matibaeva R. Jaholat xuruji. - Toshkent: Akademiya, 2013.
9. Tolipov A.A. Yoshlar orasida jinoyatchilikning oldini olishning ijtimoiy mexanizmlari. Diss.Avtoreferat. T.: 2021.